

Не озирайся і мовчи

Уявіть, що на Землі існує місце, яке ніби застигло в часі. Місце, здатне сховати будь-кого, хто прагне втекти від реальності. Уявіть, що для того, аби туди потрапити, достатньо не озиратися й мовчати. Є лише одна проблема: в такому місці часом з'являються речі, страшніші за те, від чого ховаєшся.

Життя сім'ї Грозанів раптово змінюється. Вони переїжджають до нового будинку, і чотирнадцятирічний Марк змушений піти до нової школи. Хлопець начитаний, розумний, але дуже сором'язливий — ідеальний об'єкт для цькування. Щодень більше замикаючись в собі, він мріє про світ, де немає знущань і безпричинної жорстокості. Одного дня Марк знайомиться із Сонею, дівчиною з паралельного класу, яка розповідає йому про існування такого світу і про можливість туди потрапити... просто скориставшись ліфтом у їхньому будинку. Хлопець не розуміє, навіщо Соня вигадує нісенітницю, які легко спростувати, але зрештою вирушає за нею. Він не підозрює, що звичайна мандрівка на десятий поверх загрожує чимось набагато гіршим за руйнування уявлень про реальний світ.

НЕ

ПЗИРАЙСЯ

І МОВЧИ

РОМАН

МАКС
КІДРУК

НЕ ОЗУРАЙСЯ І МОВЧУ

РОМАН

ХАРКІВ **2017** **КЛУБ
СІМЕЙНОГО
ДОЗВІЛЛЯ**

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
2017

ISBN 978-617-12-4076-6 (epub)

Жодну з частин даного видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

Дякуємо компанії Еможі® за дозвіл на використання смайлів у тексті книжки
У тексті використано стікери «Персик», «Навчальні будні» (автор — Олена Савченко),
«Спотті» (автор — Андрій Яковенко)

Обережно! Ненормативна лексика!

Дизайнер обкладинки *Аліна Ачкасова*

Ілюстрація на обкладинці *MiblArt*

Електронна версія створена за виданням:

Кідрук М.

К38 Не озирайся і мовчи : роман / Макс Кідрук. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2017. — 512 с.
ISBN 978-617-12-3865-7

Уявіть, що на Землі існує місце, яке ніби застигло в часі. Місце, здатне сховати будь-кого, хто прагне втекти від реальності. Уявіть, що для того, аби туди потрапити, достатньо не озиратися й мовчати. Є лише одна проблема: в такому місці часом з'являються речі, страшніші за те, від чого ховаєшся.

УДК 821.161.2
ББК 84(4Укр)

© Макс Кідрук, 2017

© Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», видання українською мовою, 2017

© Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», художнє оформлення, 2017

He's walking like a small child
But watch his eyes burn you away.

Iron Maiden. Children Of The Damned, 1982¹

1

— Ти як?

Марк знизав плечима та підтягнув ковдру до підборіддя. Круглі скельця окулярів підкреслювали темні западини довкола очей, роблячи хлопчача схожим на маленького витрішкуватого лорі².

— Нормально.

Дід ковзнув швидким поглядом по книжці на столі, здогадався, що за вечір її не розгортали, зиркнув на вимкнений планшет, край якого вистромлювався з-під подушки, після чого перевів очі на онукове обличчя. Пухкі щоки, крихітна ямка на м'якому підборідді, шовковисте й тонке, злегка закучерявлене на кінцях русяве волосся. Товстуном Марк не був, принаймні поки що, хоча пухова перина і не приховувала воскової м'якості й податливості його тіла. Стегна були широкими, плечі вузькими, на тендітних руках — жодного натяку на м'язи, зате на шиї, коли хлопчак втискав голову між пліч, з'являлися виразні складки. На відміну від Яни, Маркової мами, Арсен Грозан не переймався надмірною вагою онука. Причин бити на сполох він не бачив: порівняно з іншими дітьми Марк не був аж таким фізично пасивним. Окрім того, Арсен десь читав, що у підлітків таке трапляється: організм накопичує запаси перед стрибком зросту.

Хай там як, Маркові таки справді не завадило би трохи підрости. Хлопчак був малим — мініатюрним, заледве не крихітним. Наступного тижня хлопцю виповнюється чотирнадцять, однак у школі навіть молодші на рік семикласники міцніші за нього.

Марк сторожко блимав з-за скелець, й Арсен раптом зміркував, що ні, не лорі, хлопчак схожий радше на набундючене совеня. Марк здавався надміру зосередженим, проте чоловік знав, що це лиш захисний механізм: насторожена вдумливість приховувала розгубленість і переляк.

— Якщо не хочеш, можеш завтра до школи не йти. За батьків не хвилюйся, я все владнаю. І записку напишу.

Фраза прозвучала недоладно, майже безглуздо, й Арсен це усвідомлював. Просто не знав, що ще сказати. За останні десять хвилин, попри всі намагання, він не видобув із себе жодного слова, що могло би підбадьорити чи допомогти. Щойно народившись, слова кудись провалювалися, тонули в мозку, неначе каміння. Та й узагалі говорити було важко — в буквальному сенсі, — так наче хтось заморозив м'язи навкола рота.

Марк насупився та мотнув головою.

— Ні, я піду, все нормально.

Арсен відвернув голову та глянув у вікно. Сонце сіло, проте на горизонті, затиснута між землею та рваними зимовими хмарами, ще яскріла червона смужка, фарбуючи рожевим західну околицю Рівного. Будинок, у якому вони трохи більше ніж півроку тому придбали квартиру, розташовувався в центрі міста, на тихій і короткій, завдовжки із сотню метрів, вулиці Квітки-Основ'яненка. Поруч багатоповерхівок не було, тож із висоти восьмого поверху шістдесятисемирічний Арсен бачив нічне місто немов на долоні.

Тим часом Марк не зводив прискіпливого погляду з діда, і поступово на хлоп'яче обличчя поверх старанно приховуваної розгубленості свіжими мазками лягало здивування. Дід не мав вигляду ні змарнілого, ні пригніченого — жилава фігура досі нагадувала пророслий на сухому ґрунті бур'ян, — однак шкіра на кутастому лиці здавалася присипаною пилом, а риси обважнілими від думок, які він марно намагався витравити з пам'яті. Мабуть, чи не вперше Марк не помічав задержуватих вогників у обведених зморшками дідових очах, вогників, що виявляли абсолютне, майже містичне розуміння того, як працює цей світ і як ухилятися від його ударів. Хлопець не міг збагнути, чому його дід, який завжди знаходив відповіді на будь-які запитання, якому кількома словами вдавалося вирішити будь-яку проблему, має вигляд якийсь... невпевнений. Це заливало груди огидним почуттям безсилля. І ще — розчаровувало. Марк пригадав, як на початку минулого літа, за тиждень до переїзду до нової квартири, він разом із найкращим другом Тімою (хоча навряд чи слово «найкращий» тут доречне, оскільки справжніх друзів у Марка не було)

підпалили знайдену в дворі пластикову пляшку з-під кока-коли. Хлопець на мить заплющив очі, згадуючи, як пляшка розм'якала й зминаяся під вогнем, а потім звів погляд на засмагле, ледь видовжене обличчя діда і подумав, що спостерігає щось подібне, тільки не з пластиком, а з плоттю. Арсенові губи залишалися стиснутими, проте лінія підборіддя втрачала чіткість.

— Мама дуже знервована, — сказав Арсен. — Їй уже тричі телефонували батьки Гришиної.

— Я чув.

«Ще б пак ти не чув». Під час третього дзвінка Яна, завжди привітна та врівноважена, не стрималася і почала кричати у відповідь. Віктор, Арсенів син, гримнувши дверима, зачинився у спальні, а сам Арсен стояв, переминаючись з ноги на ногу, і не знав, що робити. Він розумів, як після того, що сталося з Юлею Гришиною, почуваються її батьки, усвідомлював, що Яна, в принципі, не має права підвищувати голос, але водночас не міг збагнути, якого дідька батьки тієї бідолахи хочуть від його невістки та сина. Так наче Яна чи Віктор могли чим-небудь зарадити. Так наче його онук винен, що опинився біля того будинку.

— Батько ще читає або вдає, ніби читає, а мама вже лягла, я переконав її дати тобі спокій. — Привид розгубленої посмішки майнув стомленим обличчям. — Сподіваюсь, до завтра вона трохи вгамується, та й ти прийдеш до тями.

Марк знову кивнув (голова опустилася — ніс на секунду сховався за краєчком ковдри — і повільно піднялася). Потім повторив утретє:

— Все нормально, діду.

Хоча, певна річ, ні, все було далеким від нормального. Вони обоє це усвідомлювали.

Широко розплющені зеленкувато-сірі очі хлопця не відлипали від дідового лиця.

— Мене тепер називають Малюк Мордор, — ледь чутно зронив він.

— Хто?

— Адріан... Орест... ну, інші теж. Навіть дівчата.

— Вони зачіпали тебе? Казали в обличчя?

— Ні, але я чув, як вони говорили між собою.

— Це через того другого хлопця... — Арсен поводив губами з боку на бік, згадуючи прізвище, — ...через Шпакевича?

— Так, і через Тоху теж.

Чоловік похитав головою. Хто ж знав, що так складеться?

— Але ж ти розумієш, що це лише збіг.

— Так, — промовив Марк, — я розумію, — і стримався, щоб не закінчити: зате вони не розуміють.

— Тоді не зважай. Поговорять і заспокояться.

— Я не зважаю.

І вони замовкли.

Арсен знову втупився у вікно. Ніч розчавила червону смужку над горизонтом, і тепер підсвічене вогнями місто мовби зависло в чорноті. Марк лежав, склавши під ковдрою руки на грудях, і чекав на запитання про те, що він робив у будинку на Міцкевича... до того, як натрапив на Гришину. Після чого — він знав — доведеться все розповісти. Хлопець ніколи не обманював діда, та й зараз відчував, що не зможе, попри те що мусить. Тобто потреби обманювати не було, але й сказати правду він не міг. Соромився. Якби перед ним сиділи мама та батько, Марк ще якось би викрутився. Не через те, що батьки більш довірливі чи менш проникливі, зовсім ні, просто його стосунки з дідом були особливими. Винятковими, як казала бабуся. Відтоді як Марк почав усвідомлювати себе, ні на що інше в питаннях пізнання світу він не покладався так, як на судження діда, а тому розумів: збрехавши, він більше не зможе спокійно дивитися в дзеркало, вважатиме себе кінченим зрадником чи щось таке. Ставало бридко вже від того, що така думка з'явилася в голові.

Утім, Арсен нічого не запитав — їм обом не подобалася ця розмова. Того вечора, розмовляючи, вони почувалися так, наче опускалися на дно замуленого озера, тож, коли Арсен підвівся, незграбно побажав на добраніч і вийшов з кімнати, обоє — і дід, і онук — відчували полегшення.

Чи не вперше в житті вони відчували полегшення, залишаючи один одного на самоті.

¹ Він ступає неначе дитя, / Та стережись: його очі пропалюють наскрізь (англ.). (*Iron Maiden*, пісня «Діти проклятого», 1982.) — Тут і далі прим. авт.

² Лорі (лат. *Lorisidae*) — родина нічних приматів підряду Мокроносі, що поширені у Південно-Східній Азії та Африці. Мають характерні для нічних звірів великі очі, спрямовані

вперед.

Довго потому, як Арсен пішов, Маркові не вдавалося заснути. Нічних кошмарів він не боявся: два роки тому, коли хлопцю виповнилося дванадцять і він тільки почав набирати вагу, дідусь у звичній ненав'язливо-виваженій манері пояснив, що таке смерть. Чому дідусь, а не батько? Віктор Грозан ніколи не знаходив часу на сина, і що гірше — ніколи надто не переймався тим, що не може його знайти. Це було однією з причин, чому в січні 2010-го, пропрацювавши десять років старшим помічником на ролкері³ «Höegh Trotter» і так не дочекавшись посади капітана, Арсен Грозан не став продовжувати контракт із норвезькою компанією «Höegh Autoliners». Бачачи, як його син повторює ті самі помилки, яких він сам припускався у молодості, Грозан-старший вирішив повернутися до України. Раніше, ще на посаді третього помічника контейнеровоза невеликої роттердамської компанії «Langbroek Seaways BV», Арсен захопився популярною наукою. Все почалося з «Короткої історії часу» Стівена Гокінґа та «Космосу» Карла Саґана, які він узяв почитати в одного з капітанів «Langbroek Seaways». Після них заходився шукати подібні книжки в кожному порту. Тож після повернення до Рівного, не маючи навичок спілкування з дітьми та навіть приблизного плану, як завоювати прихильність онука, Арсен Грозан узявся підкидати Марку науково-популярні книги. Спочатку прості — про техніку, Землю, Сонячну систему, в яких картинок було більше, ніж тексту, а згодом складніші — про розвиток науки, космологію, еволюцію, будову людського тіла та навіть теорію відносності. Чоловік ретельно відбирав те, що давав читати онуку: дбав, щоби книги не містили математики чи чогось такого, що може відлякати підлітка, і водночас були достатньо складними, щоб поступово розвинути у хлопця правильне з наукової точки зору розуміння природи та всесвіту.

Утім, жодна з тих книжок не давала відповіді на запитання, що відбувається, коли дразлива пауза між ударами серця розтягується до безкінечності, а тому пізньої осені 2014-го, на другий день після похорону бабусі Валі, Арсенової дружини, Марк попросив діда

пояснити: що стається з людиною після смерті. Хтозна-як Арсен віднайшов у собі сили відповісти. Сьогодні Марк не пам'ятав і половини тієї розмови, та все ж пригадував, що дід розповідав, як зупиняється серце, як після зупинки кровообігу до нейронів — крихітних структурованих шматочків плоті, з яких складається мозок людини, — припиняється надходження кисню, як нейрони гинуть від гіпоксії, після чого на електроенцефалограмі зникають коливання та залишаються прямі лінії, що вказує на те, що думки, пам'ять, свідомість — усе, що робить людину людиною, — безслідно зникають. Вуаля — ось це і є смерть. Дванадцятирічний Марк посоромився уточнити, що таке електроенцефалограма, проте того, що зрозумів, вистачило, щоб сформулювати у нього непритаманне його вікові, цілковито позбавлене містичності усвідомлення смерті. Тож хлопець не боявся тіней, що піднялись із закутків кімнати, коли останні кволі промені призахідного сонця сповзли за горизонт. Вимкнувши світло, він лежав із заплющеними очима та длубався у спогадах про день, що минув.

Ближче до півночі хмари стоншилися, а згодом розійшлися. Марк розплющив очі та почав розглядати сріблястий вінець довкола місяця. Що було дивно — дивно навіть для нього самого, — він думав не про Юлю, не про розпростерте, неприродно скорчене тіло, з дико викрученими кінцівками, біля своїх ніг. Чомусь думки завертали до інциденту, що трапився місяць тому, коли він із батьками повертався з відпочинку в Львові. Віктор обіцяв звозити їх до аквапарку ще за місяць до того, як вони перебралися до нової квартири, проте ніяк не міг знайти час. На початку 2015-го батько влаштувався на нову роботу — керівником мережі меблевих салонів «Затишна кімната» у Рівненській і Волинській областях — і впродовж року зі шкіри пнувся, щоб виконати перший план. Лише наприкінці січня 2016-го йому вдалося вирватися з роботи. П'ятничного вечора вони виїхали машиною з Рівного (Арсен, сказавши, що за життя достатньо надивився на воду, залишився вдома), переночували у львівському готелі, після чого всю суботу провели в аквапарку «Пляж».

Назад вирушили в сутінках. Марк сидів на пасажирському сидінні праворуч від Віктора, Яна напівлежала на задньому. Кілометрів за двадцять від Львова погода зіпсувалася: з обважнілих, навислих низько

над дорогою хмар повалив мокрий лапатий сніг. Якийсь час сніг танув, не долітаючи до землі, проте температура неухильно падала, і невдовзі дорогу почало замітати. Перед Бродами снігопад посилювався, і видимість погіршилася так, що Віктор — попри те що його «Nissan X-TRAIL» непогано тримався нечищеної, вже цілковито білої дороги, — був змушений скинути швидкість до 80 км/год.

Одразу за Бродами потягнувся ліс. Пониклі від наліпленого снігу дерева обтискали трасу з обох боків, неначе намагаючись розчавити її, виштовхати з-поміж себе. Відтоді як проминули місто, зустрічних машин не було. Віктор почувався розслабленим і, мабуть, саме тому проґавив темний клубок, що вигулькнув у розмазаному снігопадом світлі фар праворуч від дороги. Марк виявився уважнішим. Уловивши невиразний силует, що відокремився від найщільніших тіней у підліску та метнувся напереріз машині, хлопець сіпнувся й навіть устиг гукнути:

— Тату!

Та було вже пізно. Кросовер струсонувало так, наче під капотом розірвалася граната. Яна перелякано скрикнула, Віктор інстинктивно вдарив по гальмах, учепившись руками в кермо. Марка підкинуло над сидінням, а потім пожбурило вперед. Якби хлопець не був пристебнутим, то, майже напевно, розбив би лоба об передню панель. «Nissan» занесло. Втім, Віктор швидко повернув контроль над машиною: зняв ногу з гальма та викрутив кермо в напрямку заносу. Кросовер вирівнявся та через кілька секунд плавно зупинився на узбіччі.

— Що це було? — перелякано блимнув хлопчак.

Віктор мовчки відстебнув ремінь безпеки та прочинив дверцята. Тієї самої секунди за ручку своїх узявся Марк.

Яна гримнула:

— Не виходь!

Проте хлопець її не послухався. Вони з батьком одночасно вискочили з машини на сніг, обійшли авто й стали перед капотом.

Номерний знак висів на місці, фари — цілі, взагалі особливих пошкоджень не було, лише в нижній частині заліпленого снігом бампера проступала вертикальна тріщина завдовжки п'ять сантиметрів, з якої стирчав жмут сірувато-коричневої шерсті.

— Бампер у нормі? — наелектризованим від адреналіну голосом озвався хлопець. Його трусило чи то з ляку, чи то з холоду.

Віктор не відповів. Він начебто й не помічав сина поряд. Потім, упершись долонями в коліна, нахилився, зблизька обстежив жмут шерсті та промимрив:

— Схоже на піську.

Затиснута в щілині шерсть справді нагадувала... те, що назвав Віктор.

Марк пирснув. Батько скоса глипнув на хлопця.

— Я це вголос сказав?

— Ага.

Судомна, зацікавлена посмішка.

— Не говори матері.

— Не буду.

Із внутрішньої поверхні бампера на сніг скапувала кров. Віктор став на коліно та зазирнув під машину. Днище також було темним від крові, де-не-де до захисної панелі поприлипали крихітні, вимащені кров'ю шматки шкіри й шерсть, але поза тим — більше нічого. Хай там кого вони збили, істоту проволокло під машиною, і тепер вона лежала на дорозі, десь позаду машини.

Хекнувши — з рота вилетіла хмарка пари, — Віктор підвівся. Марк сховав руки під пахвами й тремтів, аж зубами вицокував.

— Ну що? — запитав у батька.

Чоловік витягнув шию та понад дахом кросовера обмацав поглядом дорогу. Мотор приглушено працював. За кузовом підсвічена червоними габаритними вогнями у повітря здіймалася пара з вихлопної труби. Далі починалася пільма. Жодних ліхтарів на узбіччі, жодних машин — ні ззаду, ні попереду. За десять метрів від автомобіля дерева обабіч дороги, сніг і навіть сама траса зникали, неначе провалюючись у наповнену завиванням вітру чорноту.

Чоловік подивився на сина й кивнув на «Nissan».

— Пішли, ти змерз.

Вони повернулися до салону. Опустившись у водійське крісло, Віктор механічно защебнув пас безпеки та поклав руки на кермо. Яна нахилилася до передніх сидінь. Її лице було блідим.

— Що там?

— Тріщина в бампері, — скупко прокоментував чоловік. — Але нічого серйозного.

— Кого ми збили? — хукаючи на долоні, запитав хлопець.

Віктор знизав плечима.

— Можемо розвернутись і поглянути.

Ніхто не заперечив. Навіть Яна промовчала. Так ніби це могло щось змінити. Так ніби це було аж так необхідно. Віктор секунду повагався, після чого відтиснув стоянкове гальмо, зиркнув у бокове дзеркальце, переконавшись, що позаду немає машин, і почав розвертатися. Злегка пробуксовуючи, «Nissan» перетнув невидиму під снігом розділювальну лінію та розвернувся на 180°.

Щойно світло фар витяглося вздовж осі дороги, Яна оглушливо кавкнула й затулила обличчя руками.

— Сука! — вихопилося у Віктора. — А-а... — верхня губа інстинктивно задерлась, оголивши верхні зуби.

«На хріна було розвертатися?!»

Фари висвітили довжелезний закривавлений слід, що, наче подряпина, червонів на снігу. На його кінці здригалась у конвульсіях жахливо понівечена істота завбільшки з великого собаку.

— Не дивися! — Мама стиснула Маркове плече.

Хлопець відсмикнув плече та хотів огризнутися, сказати щось на кшталт: «Мам, мені не п'ять років!», але слова зав'язли в зубах. Він не міг відвести погляду від місця, де темрява затирала контури дороги. Тварина лежала на краю освітленої пласкими променями ділянки, впершись гостроносою мордою в сніг; розсіяне світло та пільма дивовижно перепліталися, від чого складалося враження, мовби у звернених на машину очах розгоряється яскраве полум'я. Те, що Віктор спершу сприйняв за конвульсії, насправді було спробами підвестися. Передні лапи тварини вже відмовили — безпорадно теліпалися вздовж тулуба, — зате задні відчайдушно загібали сніг, штовхаючи вкрите сріблястим хутром тіло в бік лісу.

— Паскудство, — прошипів Віктор, спостерігаючи те, як під час чергової спроби встати із розірваного живота на побурілий від крові сніг, паруючи, вивалюються нутроці.

— Розвертайся! — Яна сховала голову за сидінням. — Господи, на що ти чекаєш?! Поїхали звідси!

— Тату, хто це? — Маркові здалося, начебто хтось, почавши аж із низу, від кишечника, здавлює шлунок, помалу підіймаючи нагору його вміст — достоту так, як ми витискаємо зубну пасту з майже порожнього тюбика. Тремтяча рука інстинктивно потяглася до рота.

— Борсук. — Віктор чітко розрізняв характерну морду: маленькі вуха, дві паралельні чорні смуги від очей до крихітного носа, біла шерсть на одутлих щоках. Із пащі витікала спінена кров. Чоловік струснув заціпеніння, викрутив кермо та натиснув на педаль газу, проте кросовер не рушив з місця — передні колеса із сичанням забуксували в снігу. — Твою маму! Блядський борсук!

— Віку! — хрипнула Яна. Без косметики її тендітне, лиш недавно позначене зморшками обличчя стало схожим на дитяче. — Стеж за мовою!

Марк позеленів, спробував вдихнути, проте легені як склеїлися. Шокований, поглядом не відлипав від борсука. Хлопець ніколи нічого подібного не бачив: тварині кінець, це однозначно, проте життя, що трималося на волосині, виявляло якусь ірраціональну впертість. Якась безрозсудна стійкість, сліпе бажання жити були сильнішими за плоть, примушуючи борсука напруженими поштовхами просуватися до узбіччя, під захист лісу.

Віктор здав назад, після чого спробував звільнитися із замету. «Nissan» зрушив на півметра й знову застряг.

— Бляха!

— Вікторе!

— Та добре, добре!

Нарешті чоловік здогадався перемкнути фари на ближнє світло — конаючий борсук зник у пільмі, — і тієї самої миті X-TRAIL, смикнувшись, вискочив із виритих колесами вибоїн. Через секунду вони вже мчали на північ.

Марк не мав проблем із усвідомленням смерті як явища, натомість його дивувало, якою різною може бути реакція на смерть. Тієї суботи, дорогою зі Львова, від вигляду борсука із розкиданими на снігу нутроцями він ледве не виблював, пізніше, вже вдома, довго не міг заснути, а коли зрештою заснув, йому до ранку снилися кошмари. Справжні, чорт забирай, жахіття! І тепер хлопцю не давав спокою дивний факт: з якого боку не поглянь у стократ жахливіша загибель

однокласниці майже не викликала емоцій. Він перелякався, коли побачив Юлю Гришину, проте жалю чи відрази не відчув. Ні тоді, ні зараз. І власна байдужість залишала по собі дошкульне, ніби кістка в горлі, відчуття дискомфорту.

Марк знову прокрутив у голові події того дня аж від початку. Уранці він похапцем поснідав і вибрався з дому на чверть години раніше ніж зазвичай. Пройшов — майже пробіг — повз Обласне управління національної поліції. Вулицею Пушкіна спустився до школи, проте не заходив — до уроків було ще півгодини, — натомість Пластовою, що закінчувалася глухим кутом, піднявся до готелю «Мир», повз готель вийшов до Міцкевича і перескочив на інший бік. За півсотні кроків на північ від «Миру» пнула до неба пошарпана часом дванадцятиповерхівка. Хлопець підступив до дверей єдиного під'їзду та по черзі натиснув на домофоні 5 та 8.

Двері майже відразу відчинилися.

У під'їзді було темно, повітря здавалося важким від вологи та просякнутих цвіллю підвальних запахів. До ліфта Марк не звернув. Ліфт був старим, як і будинок, і гнітюче тісним — достоту як труна. Одного разу Марк уже застряг, просидів недовго, тільки п'ять хвилин, але цього вистачило, щоб відбити бажання заходити до роздובаної й погано освітленої кабіни. Двічі зупиняючись, щоби перевести подих, хлопець піднявся на десятій поверх сходами.

Ніка чекала біля прочинених дверей. Середнього зросту, з округлими стегнами, чорним, стягнутим у гульку волоссям і великими мигдалеподібними очима.

— Привіт, — усміхнулася вона. — Приніс?

Намагаючись погамувати хекання, Марк скинув із плеча рюкзак і дістав два акуратно складені аркуші у клітинку.

— Ось.

Запах дешевих парфумів лоскотав ніздрі.

— Клас! — Дівчина схопила аркуші, розгорнула, пробіглася очима по написаному. — Це все?

— Ага.

— Так багато!

— Там одна задача на теорему, обернену до теореми Піфагора... ем-м, я розв'язав її двома способами, можеш вибрати, який тобі більше

сподобається.

— Ага. Добре.

— Якщо хочеш, я поясню, який з них...

— Та ні, не треба.

Ніка відмахнулась, пірнула до кухні та почала квапливо — не сідаючи, лише ледь схилившись над столом, — переписувати рядки символів і цифр із Маркових аркушів у свій зошит. Хлопець ніяково тупцяв у коридорі. Він знав, що вони самі — батько Ніки жив окремо, матір працювала на «Рівнеазоті»⁴ й рано виходила на роботу, — та попри це почувався незручно. Як, у принципі, завжди. Щоразу коли він приходив до неї додому, Ніка оточувала себе аурою привітної неприступності. Марк сконфужено спостерігав за дівчиною та міркував, що вона зовсім не схожа на ту Ніку, з якою він вчорами переписується у VK, що це ніби як дві різні людини. Глибоко в душі хлопець усвідомлював, що це твердження недалеко від істини, проте лякався цих думок і вперто виштовхував їх зі свідомості. А дарма. Ніці не подобалися його приходи. Одначе мусила терпіти. Щоразу перед тим вона натякала, що можна було би сфотографувати завдання на планшет чи на телефон, а потім переслати їй, і щоразу Марк що-небудь вигадував, щось цілковито безглузде — то камера не працює, то Інтернет повільний, — напрошуючись прийти до Ніки додому.

Тож він стирчав на килимку в порозі та крадькома позирав на дівчину. Ніка була в джинсах і білій футболці, що ефектно напиналася на акуратних грудях. Вона начебто навмисно нахилилася так, щоб Марк дивився просто на заглибину поміж ними. І хлопець дивився, не мігши відірвати погляду — уявляв, наче бачить темні набряклі соски, — і відчував млосну слабкість, немовби щойно здав кров на станції переливання.

— Який у тебе перший урок? — запитала дівчина.

— Е... — Марк стрепенувся. — Історія... по-моєму.

Ніка кинула на нього погляд і м'яко проказала:

— Якщо запізнюєшся, то можеш іти.

— Але я... — він боягузливо потупився, — можу почекати.

— Ні, не хочу тебе затримувати. — Дівчина облишила списування та підступила до Марка. — Біжи! Я ще маю зібратися, і всяке таке. Тобі

буде нудно, — вона торкнулася до його плечей і всміхнулася. — Дякую! Спішемося ввечері.

— Обов'язково!

Придумуючи виправдання її холодності, Марк збігав сходами, коли несподівано у переході між дев'ятим і восьмим поверхами наштовхнувся на Юлю Гришину. Невисока білявка з круглим обличчям, коротеньким каре та брекетами на верхніх зубах, які, втім, їй навіть трохи личили. Марк не вважав Юлю красунею, проте знав щонайменше трьох старшокласників, які впадали за нею. Хлопець і дівчина зупинилися, поглянули один на одного: Марк — зі здивуванням і притлумленим соромом, так начебто однокласниця могла прочитати його думки, Юля — якимось олов'яним, заглибленим у себе поглядом.

Десятки разів пропускаючи через м'ясорубку пам'яті цей епізод, Марк намагався пригадати, чи не вловив чого-небудь дивного. Чи не мала Юля зацькованого вигляду? Чимось розчарованою? Більш засмученою, ніж зазвичай? Безрезультатно. Хай як намагався, хлопцеві не вдавалося відновити у пам'яті нічого, що могло би насторожити його. Тієї миті він зациквився на одному: Гришина не повинна дізнатися, що він приходив до Ніки Терлецької.

— Ти куди? — вихопилось у нього.

Пауза.

— Нагору.

Хіба що голос. Її голос був дивним. Схожим на шкрябання напіврозчавленої комахи.

— Добре.

І вони розійшлися.

На сьомому поверсі Марк зупинився, прислухався, проте Гришина не повернула до квартири Ніки, а продовжувала підійматися.

Надворі хлопець викинув однокласницю з голови. Кілька секунд постояв на ганку перед під'їздом, тамуючи тремтіння в колінах, а ще міркуючи, чи не варто було виявити настирливість і напроситися на чай або — у нього заніло в паху від такої думки — запросити Ніку в кіно, а тоді рушив у бік готелю.

Він не ступив і п'яти кроків. Високо вгорі щось дренькнуло, а потім — дивний шурхіт. Марк задер голову й побачив, як щось летить повз

балкони, як йому тоді здалося, просто на нього. Наступної миті тіло Юлі Гришиної врізалось в землю за півтора метри від нього. Хлопець інстинктивно відсахнувся і, певна річ, не відразу зрозумів, що то Гришина. Спершу подумав, що то з одного з балконів випав якийсь чи то килим, чи то мішок із одягом, а потім помітив великі трапецієподібні окуляри — понівечені до невпізнання, — крізь скельця яких хвилину тому Гришина дивилася на нього нефокусованим апатичним поглядом, і кров, що розповзалася вологим асфальтом.

Виступ багатоповерхівки затуляв їх від проспекту Миру, де завжди людно та постійно шмигають машини. На Міцкевича, як на зло, на ту мить нікого не було, тож єдиним, крім Марка, свідком падіння виявився огрядний таксист, який сидів у припаркованому на розі готелю Lanos'і. Чоловік вийшов з авто, проте переходити дорогу не став. Якийсь час він перелякано глипав на Марка та на розпростерте біля його ніг тіло, після чого схопився за мобілку й узявся викликати швидку.

Марк пригадував мляве, напрочуд невиразне відчуття важкості в животі, ніби переїв і от-от почнеш блювати, але поза тим — нічого. Він витріщався на кучугуру м'яса, яка нещодавно була його однокласницею, і не відчував нічого, крім отупілого подиву. Не було того пекучого відчаю, як тоді, на затиснутій лісом дорозі за Бродами, коли здавалося, начебто під тобою горить земля і ти нічого із цим не можеш удіяти.

Хлопець остовпів, розгубився, не знав, що робити.

Стояти й чекати?.. Але кого?

Піти геть?.. Це, мабуть, теж не зовсім правильно.

Марк побачив таксиста, який, затинаючись, несамовито горлав у телефон на іншому боці вулиці, і нарешті знайшов, за що вчепитися. Дістав із задньої кишені джинсів китайський смартфон «Meizu» і зателефонував єдиній на світі людині, якій міг зателефонувати в такій ситуації.

— Діду, — сказав він, коли коротка вібрація сповістила про налагодження з'єднання, — Гришина з мого класу загинула. По-моєму, вона зістрибнула... вона викинулася з... з даху дванадцятиповерхового будинку, що біля «Миру»... Ні, діду, ні, ти не зрозумів: вона лежить біля моїх ніг.

- [3](#) Ролкер — велике вантажне судно для перевезення колісної техніки та вантажів, яке завантажують і вивантажують через носові, бортові чи кормові ворота за допомогою автотранспорту чи спеціальних тягачів. В англійській термінології «ролкер» також позначають *roll-on/roll-off ship* (корабель класу «вкотився/викотився») чи *vehicle carrier* (дослівно — «машиновоз»).
- [4](#) ВАТ «Рівнеазот» — один із найбільших заводів хімічної промисловості України.

На ранок Марк почувався радше інакше, ніж краще. На календарі була п'ятниця, 26 лютого. Того дня першою в розкладі 8-А стояла біологія, проте ще вчора клас попередили, що уроку не буде. Вчителька захворіла, інша, що могла би вийти на заміну, сиділа вдома з хворою дитиною, а в просякнутому панікою, метушливому бедламі, на який перетворилася 15-та школа після звістки про самогубство Гришиної, не знайшлося нікого, хто хотів би паритися перестановкою уроків.

Жахи Марку не снилися, та він однаково не виспався. Якийсь час хлопець крутився в ліжку, міркуючи, чи не поспати довше, але зрештою виліз з-під ковдри та вирішив іти снідати разом із батьками.

Почистивши зуби, Марк пройшов до кухні. Тоскно зиркнув на вівсянку, перевів очі на тарілку з нарізаними фруктами посеред столу, подумав, що не хоче навіть їх. Тоді сів за стіл.

— Доброго ранку! — Мама поставила перед хлопцем чашку з паруючим чаєм.

Піднявши очі на сина, Віктор мовчки кивнув. Марків батько — опасистий чоловік середнього зросту з невиразним, неначе виліпленим із м'якої глини підборіддям, блискучою залисиною, що здавалася продовженням блілого лоба, та крихітними долонями — був зовсім не схожим на жилавого Арсена та мав вигляд значно старшого від своїх років. Улітку, коли звикле до південного сонця обличчя старого моряка миттєво вкривалося засмагою, сорокаоднорічного Віктора та його шістдесятисемирічного батька можна було сприйняти за однолітків. Лиш очі — неспокійні кружальця кольору спресованого льоду — вказували на те, що вони члени однієї родини.

Арсен спробував усміхнутися.

— Привіт, малий!

Усі четверо вдавали, наче це звичайний ранок, наче невидимі нитки, що тягнуться в минуле, можна просто так узяти й обрубати.

Марк розгладив пальцями мішки під очима — він був без окулярів — і буркнув щось невиразне у відповідь.

Яна сіла за стіл, узялася за кашу, проте майже відразу відклала виделку, нервовим жестом заправила волосся за вухо й озвалася:

— О котрій учора почалися уроки?

Запитання прозвучало неприродно. Вона добре знала, коли в сина починаються заняття.

— О восьмій тридцять. — Хлопець сидів, понуро втупившись у тарілку.

Яна коротко гмикнула. Віктор наступив їй на ногу під столом, однак дружина сигнал проігнорувала. Легке тремтіння голосу виказувало, як серйозно вона ставиться до наступного запитання.

— Марку, можеш мені пояснити... — у грудях раптом закінчився кисень, однак жінка швидко опанувала себе, — я би дуже хотіла, щоб ти пояснив, що робив біля того будинку о восьмій ранку.

Марк, не підводячи голови та не рухаючись, почав повільно набирати в легені повітря. Погляд лишався притуманеним, однак мозок гарячково працював. Запитання поставила мама, відповідатиме він мамі, а отже, — технічно — брехатиме їй, а не батькові чи діду.

Він тихо почав:

— Я заходив до... — й аж зубами клацнув із розпачу. Він хотів сказати, що заходив до друга, та надто пізно збагнув, що після переїзду друзів у цій частині Рівного в нього ще не з'явилося.

— До кого? — Яна намагалася посміхатися, та попри це мала такий вигляд, ніби проковтнула павука й тепер чекає на відповідь, чи був він отруйним.

Марк звів очі. Мамин погляд тиснув, як приставлений до лоба палець. Раптом щось чорне зринуло в його грудях і звузило погляд. Хлопець насупився і труснув головою так, ніби у вухо потрапила вода.

— Ні до кого! — несподівано для самого себе він гаркнув так голосно, що Яна відсахнулася. Її долоня смикнулася, зачепила виделку, і та, гучно дзенькнувши, впала на підлогу.

— Марку? — Брови здибилися дугами.

— Відчепись від мене! — закричав хлопець. — Чого ти пристала?! Я ні до кого не ходив!

Жінка розгублено закліпала. Шукаючи підтримки, подивилася на Віктора. Чоловік сердито втупився у сина, проте не озвався та з якимось дивним виразом — чи то подиву, чи то роздратування — на

лиці перевів його на Арсена. Дід продовжував жувати вівсянку так, наче нічого не відбулося. Наче взагалі сидів на кухні сам.

Янина розгубленість швидко поступилася гострому невдоволенню.

— Це що таке?!

Марк відсунув тарілку з кашею та підхопився. Чорна хвиля спала, зі щік на шию поповзли червоні плями — він сам не знав, що це таке.

— Мені треба до школи, — зіщулившись, зронив хлопець.

— Стій! — гукнула Яна.

Марк не послухався і, ще дужче втиснувши голову між пліч, вискочив із кухні.

Яна штрикнула роздратованим поглядом чоловіка.

— Чому ти мовчав? Він же твій син також!

— Я не... — Віктор розвів руками, а потім повернув голову до коридору і гримнув: — Марку! — голосно, проте непереконливо. Марк не озвався. Момент було втрачено, і вони обоє це розуміли.

На кілька секунд у кухні стало тихо.

— Він не поїв, — зрештою тихо промовив Арсен.

Яна звела брови.

— Ви не чули, яким тоном він розмовляв зі мною?

Арсен махнув рукою.

— Та годі тобі! Він ходив до якоїсь дівчини. До однокласниці чи до когось із паралельного класу. І не хоче в цьому зізнаватися.

— Ходив до дівчини? — Яна ледь наморщила носа, ніби здогадка про те, що її син може «піти до дівчини», обпекла її нутрощі.

— Якщо це тебе аж так непокоїть, я випитаю в нього, до якої саме, хоча не думаю, що в цьому є потреба.

— Марк ходив до дівчини? — перепитав Віктор.

Арсен підніс до носа чашку з кавою, втягнув ніздрями кислуватий запах, зробив невеликий ковток. Загалом невістка йому подобалася — зважаючи на відсутність підтримки Віктора, вона непогано давала раду онукові, — проте було дещо, що дратувало: приготована Яною кава незмінно скидалася на відвар із кам'яного вугілля. І все було б не так погано, якби щоранку, сідаючи за стіл, це не нагадувало Арсенові про те, яку запаморочливо смачну каву готувала його Бібі. Він досі так про себе називав дружину. Слово причепилося до язика давно, ще в 70-х, коли Грозан проходив строкову службу старшиною 2-ї статті на

одному з кораблів 8-ї Тихоокеанської ескадри, що курсувала біля берегів Танзанії. Бібі — так на суахілі шанобливо звертаються до літніх жінок. Очевидно, що вживати Бібі стосовно дружини Арсен узявся на кілька десятиліть пізніше, наприкінці 90-х, коли на ролкерах «Höegh Autoliners» почав ходити до портів Дар-ес-Саламу чи Момбаси⁵. На початку 2000-х, коли Арсену та його Валентині перевалило за п'ятдесят, напівжартівливе Бібі приклеїлося до останньої. Втім, Бібі не ображалася, їй це навіть подобалося.

Сьогодні Янина кава була звично препаскудною, тож дідове прийняття виявляло не так бажання насолодитися терпким ароматом, як притлумлене роздратування. Арсен зиркнув на Віктора і подумав, що міг би поділитися із сином припущеннями стосовно того, що Марк робив у тієї дівчини, та припустив, що це, напевно, не сподобається онукові. Він так і не відповів.

Тим часом Марк, нашвидкуруч одягнувшись, прошмигнув повз кухню й, тихо причинивши двері, вислизнув із квартири.

— Я поговорю з ним після школи, — мовив Віктор.

«Не поговориш», — подумав Арсен.

— Він ніколи раніше на підвищував на мене голос, — усе ще викривленим від образи голосом промовила Яна.

Старий моряк зітхнув. Вони починали дратувати його.

— Хлопцю ще немає чотирнадцяти. Останні два роки він росте й змінюється. І я зараз не про фізіологічне зростання. — Він пригадав розмиті контури нековирної фігури під периною і додав: — Точніше, не лише про фізіологічне.

Яна штрикнула його сердитим поглядом.

— Ви хочете, щоб я йому подякувала за те, що він роззявив на мене рота?

— Ні. Але ти могла би подякувати за те, що підлітковий період почався два роки тому, а він зірвався лише зараз.

Вона розвела руками.

— Ми не можемо лишити це просто так!

— Можете й лишите, — відкарбував дід. — Ви самі як малі діти! Він же не намагався допекти й не робив наперекір! Ви що, не усвідомлюєте, що це особливості віку? Пацан зараз на піку

пубертатного періоду, а ще він дуже розумний, у нього надлишкова вага й він перейшов до іншої школи. Спробуйте уявити, як йому хочеться мати вигляд дорослого, бути, як усі, як хочеться бути прийнятним, а не відкинутим. І що-небудь змінити у ставленні до цього він не може. Навіть якщо захоче! Зате ви, — він по черзі тицьнув пальцем у сина та невістку, — можете змінити своє ставлення до нього.

Яна сунулася, наче людина, що намагається вставити нитку у вушко голки.

— Натякаєте, що я винна?

Арсен так не вважав, однак уголос не відповів.

Віктор підвівся.

— Мені час на роботу. — Він не сприймав таких розмов, не бачив у них сенсу.

Арсен провів його тоскним поглядом, а потім повернувся до невістки.

— Яно, це друга смерть за два тижні. У школі сьогодні буде пекло. Перевірятимуть усе — від підвалу до бібліотеки, в усіх, від прибиральниць до директора, хіба що мазків із задниці не братимуть. Марк, попри те що ні до чого не причетний, мусить через це пройти. Невже так важко зрозуміти? — Яна, опустивши очі, хитала головою. Чоловік карбував далі: — Я кажу вам не втручатися не тому, що переконаний, начебто пасивність що-небудь змінить. Я кажу не втручатися, бо сподіваюся, що через цю пасивність, — дід показав рукою в бік дверей, за якими зник хлопець, — коли Марк зрозуміє, що, нагримавши на тебе, помилився (а він зрозуміє, повір), він не матиме вас за найлютіших ворогів.

Яна підвелася та почала прибирати зі столу тарілки.

— Ви завжди стаєте на його бік, — ображено зауважила вона.

— Ні. Я лише вказую найкоротший шлях до вирішення проблеми. — Арсен також устав з-за столу. — Залиш, я приберу.

Він повикидав недоїдки та поскладав посуд до посудомийки. Потім узявся прибирати на кухні — чи радше імітувати прибирання, — аж поки Віктор, а за ним і Яна не пішли на роботу. Коли двері за невісткою зачинились, Арсенові рухи спершу сповільнилися, ніби в іграшки, в якій закінчився завод, а потім він — усе ще з рівною

спиною, анітрохи не згорблений у свої шістдесят сім — важко опустився на стільчик і застиг обличчям до вікна. Ореол упевненості, який огортав його, неначе димова завіса, безслідно зник.

Арсен був поганим батьком і завжди це знав. Наприкінці 70-х, після народження Віктора, Бібі постійно дорікала йому, просила приділяти синові більше уваги, і вони часто сварилися. Арсен дратувався: вважав, що чоловік повинен заробляти гроші, а теревені про те, що цукеркові обгортки слід викидати у смітник чи як правильно сякати в носовичок, — це прерогатива жінок. У 80-х він працював другим помічником капітана на контейнеровозі Чорноморського пароплавства «Композитор Кара Караєв», який здійснював регулярні рейси з Одеси до В'єтнаму. Невдовзі чоловік таки схаменувся, збагнувши, що в його домі підростає цілковито незнайома для нього істота чоловічої статі, та було вже пізно. Арсен і його син перетнули невидиму межу, за якою руйнувався причинно-наслідковий зв'язок, і відтоді, що дорожчі подарунки Арсен привозив, що більше часу намагався провести із сином, то менше отримував. На початку 90-х розвалився Союз, і роботи не стало. Арсен Грозан чотири роки пропрацював на турецькому суховантажі. Умови були жахливими, рейси тривали по десять місяців, зате його сім'я принаймні не бідувала. А потім, одного дня, вже після підписання контракту з норвежцями, коли життя нібито почало налагоджуватися, Арсен повернувся до України і не застав Віктора вдома. Впродовж 2000-х вони зустрічалися лічені рази, завжди в кав'ярнях, ніколи не вдома, і після кожної зустрічі Арсен почувався так, наче бачився із приви́дом. Він не впізнавав сина. Перед ним сидів ласий до грошей, дріб'язковий і до скрипу зубовного непривітний чоловік.

2010-го, коли добігав кінця другий термін у «Höegh Autoliners», Грозан успішно пройшов медогляд і міг без проблем продовжити контракт. 2011-го «Höegh Trotter», на якому він плавав під командуванням капітана Сольберґа, порізали на металобрухт, а сам Сольберґ вийшов на пенсію. Арсен іще тоді, 2010-го, розумів: якби залишився, то, майже напевно, за рік отримав би під своє командування один із найновіших Höegh'івських ролкерів. Утім, спостерігаючи, як Маркові спроби знайти взірець для власної

поведінки розбиваються об Вікторові черствість і байдужість, старий моряк вирішив повернутися.

Після смерті Бібі Арсен продав їхню квартиру та переїхав жити до сина та невістки. За виручені з продажу житла та накопичені впродовж роботи на норвежців гроші сім'я купила нову чотирикімнатну квартиру в центрі Рівного, куди й перебралася минулого літа.

Арсен не жалкував. Ні за чим.

Хіба що було трохи гірко усвідомлювати, що він, не вагаючись, зрікся кар'єри заради онука, а Марк — попри все — любив батька більше за нього.

[5](#) Дар-ес-Салам — найбільше місто (населення — 2,5 млн мешканців) і порт у Танзанії. Момбаса — друге за величиною місто Кенії, населення — більше ніж 1 млн мешканців, великий порт. І в Кенії, і в Танзанії суахілі є державною мовою.

Марка тіпало всю дорогу до школи. У роті стояв гіркий присмак, наче слова, що так невчасно зірвалися з язика за сніданком, були вимашчені гірчицею із димедролом. Сльози олов'яною поволокою застиляли очі. Він не плакав, ні, почувався радше розгубленим, однак предмети у полі зору поставали розмазаними, ніби в тумані.

Уже на шкільному ґанку хлопець згадав, що першого уроку немає, і здригнувся від спалаху роздратування, короткого, мовби виблиск металу, і водночас достатньо сильного, щоб усвідомити, що нічого подібного раніше не відчував. Тепер доведеться невідь-де тинятися аж годину. Втім, злість швидко минула. На кілька секунд він застиг у нерішучості (від думки про те, щоб піти додому, під серцем засмоктало), потому, склавши руки на грудях, розвернувся спиною до школи. І тоді зауважив: усі, хто піднімався ґанком, кидали на нього скоса насторожені погляди й старанно обходили стороною. Це було особливо помітно, бо Марк стовбичив за крок від дверей.

Іще гірше за сторожкі погляди дошкуляло перешіптування. Попід будівлею 15-ї школи — і з боку Пластової, і з боку Пушкіна — вишикувалось зо два десятки машин, до входу неперервним потоком стікалися учні, проте звуки затихали, вичахали під ґанком, як мов їх глушили невидимим силовим полем. До Марка долітав лише жовчний шепіт, із якого було годі вирізнити слово. Хлопець нервовим жестом поправив окуляри й почав дивитися поверх голів. Зачепився поглядом за ватагу семикласників, які, штовхаючись і регочучи, перетинали перехрестя, проте вони затихли, щойно побачили, що Марк на них дивиться.

Зрештою Марк спустився зі шкільного ґанку та зайшов за клумбу, краєм ока спостерігаючи, як його проводжають очима. Зупинився, все ще не знаючи, як бути. У животі бурчало — він не встиг поїсти, — ступні помалу пробирало холодом (до школи від їхнього будинку менш як п'ятсот метрів, тож Яна, коли не було дощу, дозволяла Маркові піти на уроки в кедах).

Зателенькав дзвінок. Двоє десятикласників неквапливою ходою клигали до школи. За перехрестям один озирнувся, тицьнув пальцем у Марка та щось проказав. Другий повернув голову й скривився — чи то презирливо, чи то з відразою. Марк провів понурим поглядом обох, аж поки вони не зникли за дверима, а тоді відчув, як у грудях розростається пекуча образа і якась безформна, несфокусована злість. Він злостився ні на кого та водночас на всіх. Арсен мав рацію: у новій школі, в якій за півроку Марк так і не зміг освоїтися, хлопцю важливо було почуватися прийнятим, не залишитися на узбіччі. Натомість упродовж останніх місяців Марка, по суті, перестали помічати. Спочатку, ще у вересні, хлопця зустріли зі сторожкою цікавістю, як зрештою і будь-якого новачка, проте цікавість доволі швидко згасла. Невдовзі Марка почали штрикати насмішками, промацуючи поріг чутливості, з'ясовуючи, як далеко новачок дасть їм змогу зайти. Втім, знущання завмерли, по суті, в зародку. На початку жовтня раптом стало зрозуміло, що невисокий круглолиций новачок розумніший не лише за решту учнів 8-А, але й за окремих учителів, і замість підлабузнюватися завжди намагається учителям опонувати. Що особливо здивувало Маркових однокласників і що, ймовірно, остаточно вберегло його від цькування — хлопець навчався майже не докладуючи зусиль. Марк Грозан не був зубрилкою, радше навпаки — через дивовижну здатність засвоювати все на льоту він практично не вчив. Для підготовки до контрольної йому достатньо було прогорнути кілька сторінок у підручнику на перерві перед уроком. Зіграло роль також і те, що хлопець завжди радо давав списувати.

Ще одна причина появи довкола Марка захисного бар'єру стосувалася його батька. Або якщо говорити більш точно: зарплатні його батька. Одним із завучів 15-ї школи працювала Марина Єзерська. Її дочка, Леся, була старостою 8-А. Наприкінці червня 2015-го молодший Маринин брат, двадцятисемирічний Олексій Яцик, влаштувався бухгалтером у рівненський офіс «Затишної кімнати». Бухгалтером Яцик виявився нікудишнім, тож через місяць його вигнали. Та все ж він устиг дещо дізнатися та розповів сестрі, що Віктор Грозан, його бос, за перший місяць літа отримав тридцять шість тисяч зарплатні. І це без преміальних. Невдовзі про це було відомо Лесі, а від Лесі — всьому 8-А. Ніхто із класу не міг збагнути,

що такого може робити людина в Рівному — звичайна людина, із плоті та крові, не програміст і не бандит, — щоб заробляти тридцять шість тисяч гривень на місяць. Таким чином частина таємничої Вікторової аури ніби передалася його синові, й відтоді Марка Грозана не займали, згадуючи про новачка лише під час контрольних робіт.

За невеликим винятком. Позаминулої середи, 17 лютого, на якийсь час про Марка заговорила вся школа. Це сталося після раптової смерті десятикласника Тохи Шпакевича.

Сьомим уроком тієї середи була фізкультура. Марк чергував, тому затримався, наводячи лад у кабінеті географії, та прийшов до роздягальні останнім. Його це влаштувало: він соромився своїх стегон і живота, тож за можливості волів перевдягатися наодинці. Єдиним, кого хлопець побачив у роздягальні, був Тоха Шпакевич із 10-Б: у 10-Б сьомим уроком також стояла фізкультура. Марк прослизнув повз старшокласника, крадькома розглядаючи його. Гострий борлак, худі ребристі груди, кістляві руки, обплетені, немов мотузками, товстими венами. Високий, як жердина, Тоха впродовж двох останніх років грав на позиції атакувального захисника у шкільній баскетбольній команді. Тоха Шпакевич чи не єдиний зі спортсменів-старшокласників не кошмарив за першої-ліпшої нагоди хлопців із молодших класів, тож Марк почувався відносно розслабленим.

— Привіт, малий! — кинув із лави Тоха.

— Привіт, — відповів Марк.

— Як справи?

— Добре.

Тоха закінчував перевдягатися. Марк пройшов до вільного вішака, без поспіху витягнув із наплічника спортивні штани та футболку. Сів на лаву, почав розв'язувати шнурівки. За кілька метрів від нього Тоха Шпакевич також присів, схилившись над кросівкою.

Марк не квапився стягувати джинси, чекаючи, поки Тоха підніметься та вийде із роздягальні, проте старшокласник завмер і не ворушився. Марк виждав кілька секунд, а тоді обережно, спідлоба, зиркнув на Шпакевича. Побачив кисті рук, які, химерно вивернувшись, лежали на підлозі, після чого відверто вирячився. Тоха застиг, налігши тулубом на ногу та звисивши руки вздовж гомілки. Вкрита каштановими кучерями

голова безсило прихилилася до коліна. Здавалося, хлопець заснув, зав'язуючи шнурівки на правій кросівці.

Маркове серце вкрилося кригою.

— Ей, ти чого?

Ніякої реакції. Хлопець підвівся, підступив до лави, на якій, скорчившись у химерній позі, закляк старшокласник, і схилився над ним.

— Тоха? — Тієї миті Марк подумав, що ніколи раніше не звертався до Шпакевича на ім'я. Про всяк випадок буркнув: — Ти з мене приколюєшся? — і поторсав десятикласника за плече. Голова сповзла з коліна, слідом посунувся тулуб, і через секунду Тоха Шпакевич мішком повалився на підлогу.

Марк не чіпав його. Вирішивши, що юнак знепритомнів, побіг по фізрука. Той, лише приклавши вухо до грудей Шпакевича, зрозумів, що з хлопцем скоїлося дещо гірше за втрату свідомості. Далі фізрук діяв правильно: двох дівчат послав по медсестру, ще одну, з 8-А, — по завуча, товаришеві Шпакевича із 10-Б наказав викликати швидку, а потім до приїзду медиків з осатанілим відчаєм робив юнакові штучне дихання та непрямий масаж серця. Усе правильно, проте врятувати Тоху не вдалося. Лікарі приїхали за чверть години й констатували смерть.

Марк зітхнув і пригадав дідові слова: «...ти ж розумієш, це збіг». Певна річ, збіг! Тоха нахилився, щоб зав'язати шнурівку, а потім чи то якийсь клапан усередині нього закрився, чи то якийсь запобіжник не спрацював, і хлопець гігнув. Присів і сконав. Отак просто. А Марк випадково опинився поряд. Але багато хто так не вважав, особливо тепер, після самогубства Гришиної. Батьки Шпакевича дали дозвіл на розтин синового тіла, та, попри те що минув уже тиждень, причину смерті досі не з'ясували. Тоха був здоровий як віл, не курив, не зловживав алкоголем, ні на що не скаржився, не мав проблем із серцем, узагалі майже не хворів, тієї середи ні з ким не сварився та не нервувал. Ніхто не розумів, що мало трапитися, щоб отак побрутальному швидко спровадити його на той світ.

Марк кинув тоскний погляд на будівлю школи за спиною. Півроку його не помічали, і це дошкуляло, тепер усе склалося навпаки, проте від цього тільки погіршало.

Учора було трохи легше. Кілька разів із задніх парт долітало притишене «Малюк Мордор». Однак учора подробиці того, що відбулося з Юлею Гришиною, знали лише Маркові однокласники, ну, максимум — кілька учнів із 8-Б. Зате ввечері й уночі, поки хлопець лежав, заплющивши очі, і пригадував борсука з паруючими нутрощами, учні переписувалися, ділилися припущеннями — інформація ширилася мережею немов пожежа сухим степом, — і сьогодні про нього говорила вся школа. Кожен, хто ступав на шкільний ганок, не міг відвести від Марка очей, так наче того було відлито із золота, і водночас старанно обходив хлопця, так ніби він міг ужалити поглядом.

Марк опустив очі на білі носачи кедів «Converse». Пальці на ногах задубіли так, що він їх уже не відчував. А потім гірко посміхнувся. Це ж треба: двоє людей мусило вмерти, щоб він став знаменитістю.

— Марк?

Хлопчак скинув голову й інстинктивно скулився, сховавши підборіддя за коміром куртки. Над ним нависав Адріан Фесенко із 9-Б. Плечистий, чорнявий, із причепливими карими очима. За ті кілька секунд, поки наважувався дивитися дев'ятикласнику в очі, Марк устиг помітити глибоку подряпину над лівою бровою, а потім відвів погляд. Руки Адріан тримав на кермі нового — заледве не стерильного, — цілковито чорного велосипеда «Ghost Kato X», поставленого так, щоб двадцятивосьмидюймовим колесом перекривати Марку шлях до відступу вгору по Пушкіна. Марк здивовано кліпнув: по-перше, він ніколи не бачив, щоби хтось катався на велику такої ранньої весни, а по-друге, ще вчора Адріанові батьки привозили його до школи на чорному Land Cruiser'і з тонованими вікнами та чотирма вісімками на номерному знакові. Якби Маркові було відомо, скільки коштує «Ghost», він би не дивувався, проте хлопчача не цікавили велосипеди, і він не знався на них. Праворуч і позаду Адріана, заштовхавши долоні до кишень джинсів, стриміли Єгор Лямчик та Олег Бóжко з 8-Б, за ними — Орест Мрозович, єдиний серед усіх Марків однокласник. Трійця обступила Марка ліворуч, притискаючи хлопця до клумби.

— Здоров, — привітався Адріан.

— Здоров. — Марк кинув боязкий погляд на дев'ятикласника, відзначивши, що той зирить немовби крізь нього.

— Що робиш?

— Чекаю на початок уроків.

— Уже ж був дзвінок.

— У нас сьогодні немає першого, — сплюнувши під ноги, кинув Орест. Мрозович був невисоким, як Марк, і таким худим, що шкіра на прищавому обличчі аж світилася, а долоні нагадували щурячі лапки. Мішкуватий зимовий одяг мовби заковтував його. Орест слухав важку музику, погано вчився та був єдиним із 8-А, хто так і не припинив чіплятися до Марка за першої-ліпшої нагоди.

— А. — Через лоб, над подряпиною, пролягла зморшка. Адріана бентежив насичений зелений колір Маркових очей, він намагався збагнути, якого дідька цей товстозадий шкет із 8-А припхався на годину раніше та пасе всіх, хто заходить до школи. Що більше ймовірних причин зринало в голові, то більше Адріан жалкував, що наважився на цю розмову.

— Чого тобі? — ховаючи переляк, Марк намагався говорити виклично, проте голос зрадливо ламався та тремтів.

— Хотів спитати, це правда? Ти з нею бачився? — слова наче вмирили перед тим, як вилетіти з рота. — Ну, перед тим, як вона стрибнула?

— Так.

— Щось казав?

Марк зціпив зуби так, що на округлих вилицях виступили жовна.

(ти куди?)

(нагору)

(добре)

Що їм до того, про що вони говорили? Невже це що-небудь змінить? Невже є слова, якими можна виправдати безглуздість Юлиної смерті, полегшити страждання близьких, слова, почувши які, її батьки витруть сльози, похитають головами та скажуть: «А, тепер інша річ, тепер усе зрозуміло». Пожираючи очима Адріана та хлопців, що переминалися за його спиною, Марк дратувався й тому мав вигляд значно старшого. А може, вони справді такі тупі, що вважають, начебто Гришиній за хвилину до смерті відкрилася якась вселенська істина, і вона поділилася нею з однокласником, якого майже не знала?

— Так. Казав.

— І що?

— Нічого. Я запитав, куди вона йде.

— А вона?

— Відповіла, що нагору.

— Нагору... — Адріан поворушив губами, неначе пробуючи, яке воно на смак: останнє слово перед смертю. — І все?

— Ага.

Запитувати про Тоху Шпакевича він не наважився. Мовчки викрутив кермо та покотив велик до шкільного входу. Олег, Єгор та Орест

подріботіли слідом, останній вискочив наперед і відчинив перед Адріаном двері. Дев'ятикласник переїхав через поріг переднім колесом, а тоді повернув голову.

— Блядь, малий, ти стрьомний! — Він говорив голосно, щоби Марк почув, але звучав так, наче щойно отримав копняка під зад. — Ні, я тобі серйозно кажу, ти, на хер, стрьомний. І ти із цим краще зав'язуй.

«Зав'язуй із чим?» — подумав Марк.

Орест ступнею притримував двері, поки решта заходили. Марк розглядав металевий ланцюжок із кулоном «Asking Alexandria» у формі гітарного медіатора на його шиї.

— Не дивись на мене, — зашипів однокласник. Марковими грудьми інстинктивно здійнялася хвиля холоду, разом з тим щось утримало його від того, щоб опустити очі. Орест спершу отетерів від такої зухвалості, проте за секунду пополотнів, зіщулився під поглядом. — Бля, я сказав, не дивись! — і зник за шкільними дверима.

Have you ever talked to someone,
And you feel you know what's coming next?

Iron Maiden. DeJa Vu, 1986⁶

6

Наступної п'ятниці, 4 березня, Маркові виповнилося чотирнадцять. Вітати хлопця почали ще в ліжку, розбудивши на п'ять хвилин раніше, ніж зазвичай. Поки він тер очі й сонно посміхався, Яна з Віктором вручили синові Hous'івський світшот із велетенським зображенням черепа на грудях і написом «NO REGRETS: LIVE YOUNG, DIE FAST⁷», який іще тиждень тому навідріз відмовилися купувати. Після них прийшов Арсен і подарував онукові книгу Браяна Ґріна «Структура космосу. Простір, час і текстура реальності». Книгу Марк відклав, а у світшоті того самого дня пішов до школи.

Повернувшись зі школи, Марк швидко впорався із домашнім завданням і засів за «Героїв Меча та Магії V» — п'яту частину популярної покрокової стратегії від компанії «Ubisoft». З огляду на день у календарі хлопець вважав, що має повне право просидіти до ночі за улюбленою комп'ютерною іграшкою.

Утім, склалося по-інакшому. Марк щойно вибрав фракцію (як завжди — Ліга Тіней) і ледве встиг розпочати кампанію, коли двері кімнати розчинилися та на порозі виросла худорлява постать діда.

— Знову залип у свої стрілялки? — вдавано сердито мовив Арсен.

Марк відірвався від монітора, повернув голову.

— Це не стрілялка, діду!

— А матері хто допомагати буде?

— Але...

— Підди викинь сміття.

Хлопець гукнув достатньо голосно, щоб його було чути на кухні.

— Ма-а, що це за незнайомий мужик у нашій квартирі?

Яна не відповіла, Арсен стримав посмішку.

— Не намагайся викликати підмогу.

— У мене сьогодні день народження! — в голосі проступили нотки образи.

— Марш викидати сміття!

— Ну, діду, хоча б сьогодні...

— Не хочу нічого чути!

«Та що з тобою таке?» — Марк поставив «Героїв» на паузу та неохоче сповз із крісла.

Яна Грозан працювала вчителем української мови в одній із загальноосвітніх шкіл мікрорайону Північний і того дня мала лише три уроки.

Ще до Маркового повернення зі школи жінка почала готувати страви для завтрашньої вечірки. У коридорі, перед вхідними дверима, на хлопця чекав великий чорний пакет зі сміттям.

Демонстративно суплячись, Марк узяв пакет у праву руку, взув капці, відчинив двері й переступив поріг. Наступної миті пакет зі сміттям вислизнув з руки. На бетонну підлогу посипалися яєчна шкаралупа, картопляне лушпиння, блискуча від жиру кришка консервної бляшанки, проте хлопець нічого цього не помічав — немов заморожений він дивився просто перед себе.

— Що це? — Марк обернувся.

Двері розчахнуто навстіж. Дід — у проході. Мама, витираючи руки рушником, визирає з-за одвірка.

— Телескоп, — награно буденним тоном проказала Яна. — Такий, як ти хотів? Чи ні?

Хлопець уже встиг зрозуміти, що перед ним. Він давно просив у батьків телескоп. Крім того, достатньо добре орієнтувався в різних моделях, щоби збагнути: перед ним не той телескоп, який він хотів. Прилад здіймався над підлогою на півтора метра, майже повністю перегороджував сходовий майданчик і на вигляд важив не менше як п'ятнадцять кілограмів. Марк ковзнув поглядом по блискучій стійці й зупинив його на чорній оптичній трубі. Вона була короткою та дуже товстою. Схема Шмідта-Кассегрена⁸. Місяців зо три тому дід пояснював йому її дію. Хлопчак спробував на око — з того місця, де стояв, бо підходити не наважувався, так ніби телескоп міг зникнути від необережного поруху, — визначити діаметр. Сантиметрів двадцять, не

менше, тобто апертура⁹ більша, ніж потрібно для спостереження за планетами Сонячної системи. Марк не міг повірити у те, що бачить: телескоп був крутішим, потужнішим і дорожчим за будь-що, про що він міг тільки мріяти.

— «Celestron». — Від тихого дідового голосу спиною Марка пробігли мурашки.

— Це... ми... — Хлопчак різко крутнув головою та подивився на діда, наче на оповите іскристою аурою божество. Він знав, що це Арсен постарався. Віктор навряд чи купив би такий дорогий (і, на його думку, безглуздий) подарунок без тривалих умовлянь.

— Крізь нього можна спостерігати за об'єктами віддаленого космосу.

— За галактиками?

— Галактиками, туманностями, масивними зірками. За тепла виберемося за місто, можливо, навіть із наметами. Кудись, де не таке засвічене небо. Якщо пощастить, розгледимо рештки якої-небудь наднової.

— Нереально круто! — прошепотів хлопець. На очі мимоволі наверталися сльози.

— Так і будеш тут стояти? — підсміюючись, поцікавився дід.

Марк нарешті наважився підійти й обережно провів рукою по металевій U-подібній стійці, чиї масивні «лапи» втримували трубу.

— Але ж ми можемо щось роздивитися крізь нього навіть у місті? — йому кортіло якнайшвидше випробувати телескоп у дії.

— У ньому є комп'ютерне наведення. Ось контролер збоку. Треба розібратися. Думаю, за ясної погоди навіть із нашого даху можна буде спостерігати за планетами.

— Кла-а-а-с!

Арсен розплився в задоволеній посмішці.

— Я хотів, щоб ти побачив його вже складеним, — прогудів він. — Вирішив, це ефектніше, ніж дарувати в коробці. — Старий моряк поклав руку на товсту оптичну трубу. — Зараз треба занести до квартири. Я тобі допоможу. — І враз посерйознішав: — Але спершу — приברי цей срач, який розвів тут на палубі, й викинь нарешті сміття!

У суботу Марк прокинувся за чверть до сьомої. Попри те що просидів за «Героями» майже до першої ночі, вискочив із ліжка, ледве встигнувши продерти очі. Березень нетерпляче стукав у груди землі: за ніч температура піднялася до +10 °С, а небо за вікном затягнув одноманітний сірий серпанок. Марк похнюпився: про спостереження за зоряним небом не могло навіть ітися.

Після сніданку хмари стали легшими, на сході в молочно-сірій товщі з'явилися перші блідо-блакитні прогалини. Оскільки вікна Маркової квартири виходили винятково на захід, хлопчак щогодини вибігав на дах багатоповерхівки та промацував очима східний горизонт, неначе сподівався, що від його сердитого погляду хмари розбігатимуться швидше.

Після полудня з півдня подув теплий вітер, помалу розчищаючи небо.

По четвертій почали сходитися гості. Першими прийшли Маркові хрещені батьки, за ними — Янині колеги зі школи, трохи пізніше підтягнулися Вікторові друзі з попередньої роботи. Дітей не було, лише дорослі. По суті, Марковий день народження був тільки приводом зібратися. Хоча сам хлопець анітрохи не переймався відсутністю однолітків. Він чемно вислуховував привітання, дякував за подарунки, посміхався, проте думками перебував на даху, добираючи місце для подарованого Celestron'а.

Сонце зайшло відразу після шостої. Хмари все ще затуляли північну частину неба, що, втім, Марка не зупинило. Одягнувшись, він захопив із собою потужний ліхтар, ковдру, планшет, щоб підглядати в інструкцію, карти зоряного неба, затиснув під пахвою важенну коробку з телескопом і поволік усе на дах.

Багатоповерхівка, в якій оселилися Грозани, якщо дивитися на неї згори, мала форму перекинутої та злегка нахиленої на захід літери Г: коротше крило витягнулося в напрямку захід-південь-захід, довше — на північ-північ-захід. На даху, приблизно посередині довшого крила та ближче до західного краю коротшого, височіли дві однакові цегляні надбудови. У тій, що на довшому, була котельня, до іншої бігли якісь кабелі.

Марк довго не міг вибрати місце для телескопа. Спочатку вирішив поставити його відразу біля виходу на дах, посередині між надбудовами, проте швидко зрозумів, що це не найкраща ідея. За

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ